

Nathalia Brichet

Nathalia Brichet er ph.d. fra Institut for Antropologi, Københavns Universitet, og er nu gennem Det Frie Forskningsråds Sapere Aude program postdoc på forskningsprojektet Natural Goods ved Saxo-Instituttet, Københavns Universitet, samt tilknyttet AURA projektet ved Århus Universitet, ledet af professor Anna Tsing. Nathalia Brichets forskning undersøger grønlandsk guld, ædelstene og mineraler og disses komplekse natur, når de ses i et antropologisk perspektiv. Herudover samarbejder hun med både Naturhistorisk Museum, Moesgård Museum og Nationalmuseet om fremtidige udstillinger om bl.a. naturressourcer og har desuden forestået flere etnografiske indsamlings- og udstillingsarbejder i samarbejde med kolleger i England, USA, Ghana og Danmark.

Nøgleord: guld, råvarer, lokalitet, globale forbindelser, Grønland.

GRØNLANDSK OG GLOBALT GULD

Grundstoffer i antropologisk analyse

„Once you have visited a goldmine you'll never look at your gold ring or your jewelry in the same way as before.“

Peter, direktør for Nalunaq guldmine

Med udgangspunkt i et feltarbejde i en guldmine i Grønland undersøger jeg i denne artikel, hvordan grønlandsk guld bliver gravet såvel som analyseret frem som en bestemt råvare. Ambitionen er at udforske, hvordan guldet i den grønlandske mine kommer til syne som mere end et irreducibelt grundstof, nemlig som et produkt sammensat af et væld af uforudsigelige og heterogene møder mellem sprængstof, minearbejdere fra hele verden, uvejsom natur, internationale guldpriser, nedslidt mineudstyr, arbejdsmiljø blandt meget andet. Ved at stille skarpt på, hvordan disse møder genererer både stedet og guldet og deres indbyrdes relation på særlige måder, viser artiklen, hvordan en lang rejseende råvare

som guld ikke er en given og selvberørende enhed – et rent grundstof – men en sammensat ressource, der både kan skabe og udvise specifikke lokaliteter og globale forbindelser.

Introduktion: skabelse af guld

For små 2000 millioner år siden opstod de unge Ketilidianske bjerge i Sydgrønland ved sammenstødet mellem to tektoniske plader (Secher et al. 2008, s. 2). Ud af dette geologiske drama blev små guldatomer sprøjtet op af jordens indre og på visse steder fortættet som støvkorn i et meterbredt bånd af hvid kvartsåre omgivet af tung mørkegrøn granit. Her har det så ligget afkølet og stivnet i stenmasserne indtil for ganske nylig, da det pludselig viste sig, at det kunne blive til værdifuldt guld fra Grønland. Omtrent således var mit første møde med det grønlandske guld beskrevet; gennem geologiske indsigter og begreber. I 2004 åbnede Nalunaq-minen, som det guldholdige bjerg kom til at hedde, og indtil 2013, hvor minen lukkede igen, har den det meste af tiden leveret guld til et verdensmarked med stigende guldkurser. Men fra at guldstøvet ligger der i et af de sydgrønlandske bjerge i en gennemsnitlig koncentration på 18 gram guld per ton klippemalm (ibid., s. 9), til det kommer så vidt, er der mange processer og samarbejder, som endnu skal lykkes for at resultere i råvaren – det pureste guld. I Nalunaq-minen, hvor jeg har været på feltarbejde, blev resultatet af disse energiske og mangesidige samarbejder ofte afbildet, distribueret og kommenteret på utallige fotos af glade minearbejdere, der poserer med en eller to netop producerede og sammensmeltede guldbarrer på Facebook, smartphones og computerskærme. Her fremviser de kronen på værket – de knap 20 kg tunge guldbarrer – resultatet af mange timers, måneders, årtiers, ja endog svimlende millioner års virksomhed. I sandhed, guld er ikke en råvare, man bare går ud og indsamler fra de steder, hvor det er konstateret som geologisk og økonomisk rentabel forekomst; selv de såkaldte 'nuggets', altså guldklumper, som findes ganske få steder på jorden, kræver en indsats og omsætning, for at blive til et værdifuldt fund. Med andre ord, for at det grønlandske guld kan blive til en værdifuld råvare, fordrer det udover den rette geologi også virksomhed og samarbejde at skabe de guldbarrer, der én efter én forlod Nalunaq-minen. Det er de møder og arbejder, der kort fortalt gør et bjerg til en guldproducerende mine ved navn Nalunaq, der er i fokus i det følgende. Et fokus som jeg til at begynde med har valgt for at relatere guld og sted til hinanden på en sådan måde, at hverken guldet eller stedet, hvor det bliver fundet, anskues som afsondrede givne størrelser, som kan studeres på afstand (dvs. som rå empiri, som feltarbejderen indsamler), men derimod som betinget af hinanden; guld og

sted er derfor i udgangspunktet analytiske størrelser, som jeg undersøger, som de kommer til syne gennem hinanden. Mit fokus på guld og sted og den gensidige relation mellem dem er altså ikke som relationen mellem et givent landskab og noget guld, der findes derude, men resultat af et ihærdigt analytisk arbejde og dermed af et særligt perspektiv (se også Strathern 1999, s. 6). Derfor vil jeg også afstå fra at give læseren en traditionel landskabsbeskrivelse eller en slags distanceret kortlægning af al arbejdet i minen. Som Latour så ofte har peget på, og måske senest i sine Gifford lectures fra 2013,¹ er naturen altid et produkt af en analyse – med andre ord, der findes ikke en objektiv eller uberørt natur derude, der sidenhen socialiseres. Med Donna Haraways ord, bør vi med denne indsigt i stedet tale om „naturecultures“ (2007) som uadskillelige og, med fare for at falde tilbage i dualismer, gensidigt konstituerende hinanden.

Ambitionen om kollektivt at stille skarpt på det tilsyneladende allerede givne, er en af forskningsgruppen Natural Goods' helt store anliggender, som man også kan læse om i forordet. I forlængelse af antropologen Anna Tsings udsagn om, at vi lever i en tid som er selvbevidst om enheder og skalaer (2000, s. 327), prøver vi at røkke til denne selvbevidsthed og undersøger, ligeledes selvbevidst kan man hævde, hvordan et udpluk af alverdens enheder og skalaer ikke *blot* er, hvad vi selvbevidst mener, de er, men genereres gennem vidt forskellige møder og samarbejder. Med fokus på nogle såkaldte globale råvarer har vi således valgt at udfordre denne selvbevidsthed om tilsyneladende allerede givne enheder og skalaer netop der, hvor de måske er potenseret allermest, og derfor tager vi fat på substanser, som netop forekommer rå, givne og uforarbejdede: råstoffer. Med udgangspunkt i mit feltarbejde i Nalunaq guldminen stiller jeg derfor i denne artikel det tilsyneladende enkle spørgsmål om, hvad guld er, når det udvindes af et Sydgrønlandsk bjerg, og omvendt, hvad dette bjerg bliver for et sted, når der ligger en guldmine. Med andre ord, hvad er grønlandsk guld for et grundstof? Og hvilken grund figureres det på?

Guld som relation

Hvorfor giver det overhovedet kulturanalytisk mening at spørge hvad guld er? Med nummer 79 i det periodiske system er mit forskningsobjekt gennem den internationale institution International Union of Pure and Applied Chemistry² allerede blevet klassificeret og certificeret som et grundstof, der per definition ikke kan dannes af andre stoffer – eller formuleret af en af den moderne kemis fædre Antoine-Laurent Lavoisier et stof, som via nedbrydning („decomposition“)

1 <http://www.ed.ac.uk/about/video/lecture-series/gifford-lectures>

2 <http://www.iupac.org/>

ikke kan reduceres yderligere (Lavoisier 2014 [1799], s. xxiii-xxiv). Et grundstof er en basal byggesten, som nok indgår i andre substanser, men som i sin rene form aldrig består af andet end sig selv. Det er i denne sammenhæng vigtigt at understrege, at disse selvidentiske rene stoffer er resultat af logiske deduktioner, der f.eks. kan illustreres som afgrænsede enheder med fortløbende atomnumre i det periodiske system, snarere end naturlige forekomster; uden for dette abstrakte system vil guld altid findes i et væld af konkrete forbindelser. Indsigten i atomernes elementære og singulære karakter har drevet videnskab såvel som teknologi vidt, og min ambition er ikke at bestride slige landvindinger. I stedet vil jeg vende ambitionen om dekomposition (nedbrydning i stadig mindre dele) om og spørge, hvad guld også er – min er en ambition om komposition. For som direktøren for Nalunaq-minen i Grønland indledningsvist peger på, foranlediger det konkrete møde med en guldmine uundgåeligt en undersøgelse af, hvad ens guldring og smykker netop også er. Således udfordrer eller måske snarere kvalificerer (idet jeg som sagt ikke er ude på hverken at forkaste eller kritisere kemiens indsigter) mit forskningsprojekt ideen om grund- og råstoffer som selvberoende elementer ved at undersøge de ingredienser – materielle, praktiske, begrebslige eller andet – der skal til for at skabe guld. Ambitionen er således gennem antropologisk feltarbejde at kvalificere og dermed synliggøre det arbejde; både naturens, geologiens, kemiens, økonomiens og menneskers indsats og bidrag til, hvad guld også er. En sådan synliggørelse er vigtig i en tid med stigende efterspørgsel på knappe ressourcer og miljømæssig nedsmeltning – vi kan ikke længere blot tage jordens rigdomme for givet og som uafhængige afsondrede produkter – og en af måderne at gøre op med dette snævre syn er at være opmærksomme på netop skabelsen af råvarer. Antropologen Hannah Appel har kritiseret den amerikanske olieindustri i Ækvatorialguinea for at udviske sine relationer til det ressourcerige afrikanske land og argumenterer for vigtigheden af at synliggøre disse forbindelser og dermed vise olie som et specifikt produkt (Appel 2012a; 2012b). Jeg deler Appels bekymring, men udstrækker argumentet fra Appels udtalte sociale indignation til at være et mere grundlæggende analytisk og teoretisk spørgsmål om, hvilke enheder, begreber og praksisser vi i et hav af heterogene samarbejder med verden omkring os skaber, lader være synlige og giver eksistens. Dette er et fundamentalt ontologisk anliggende, som videnskabsfilosoffen Helen Verran betegnende kalder ontologisk politik (Verran 2001). Relationer i verden skabes, plejes og udviskes kontinuerligt, og projektet her er at begive mig til Nalunaq-minen for i mødet med den at synliggøre et udpluk af den heterogenitet af relationer, som man ellers nemt kan overse, hvis man lader sig nøje med at identificere guld som grundstof nr. 79. Min analyse er derfor frem for alt et tilbud om at tilføje nogle måske uventede perspektiver på grundstoffet guld, hvis karakter i denne optik aldrig er hverken universel eller finit, men også en relation (se også Holbraad og Pedersen 2009).

Samtale i bjergets indre, efterår 2013. Foto: Nathalia Brichet

Arbejdet i minen

Det generative møde, som direktøren for guldminen i Grønland tidligt i mit feltarbejde pegede på, inviterede mig ganske rigtigt til at se nye og overraskende perspektiver. I starten af mit besøg i minen fattedes jeg, trods mine hjemlige forberedelser, ord og kunne i min overvældelse dårligt beskrive det, jeg oplevede. Den transformation i opfattelsen af guld, som minedirektøren pegede på som resultatet af et indblik i en guldmine, kunne jeg ikke karakterisere som andet end „et enormt hurlumhej“ – et begreb som trods sin umiddelbare uakademiske karakter netop peger på en genkendelse af enkeltdele fra de hjemlige forberedelser, men som i den klippefaste grønlandske felt fremtræder i kaotiske, larmende og helt nye forvirrende og uventede sammensætninger. I den ellers så stille dal blev den enorme industrielle indsats konstant udfordret af hostende og nedslidte maskiner, manglende forsyninger, knappe ressourcer og et væld af andre uforudsete problemer, som de energiske arbejdere konstant skulle finde alternative løsninger på – få ting forløb uden en særlig kreativ menneskelig indsats. Det maskineri, og ikke mindst menneskelige indsats, som øjensynligt skulle til for at frembringe guld var ganske enkelt overvældende. Kontrasterne hobede sig op, mens det foran mine øjne så at sige blev mejslet i sten, at guld ikke bare er en given eller enkel geologisk forekomst, men et virvar af indsatser og relationer – en topografi hvor heterogene, endda paradoksale, møder fandt sted. Jeg kom til at tænke på digteren Borges’ fantastiske kinesiske klassifikation, som Michel Foucault så inspirerende

behandler i forordet til bogen „Ordene og Tingene“ (1999): Borges citerer en gammel kinesisk encyklopædi, hvor sammenstillinger af opslagsord er så mærkværdig, så den i Foucaults øjne viser klassifikation som på én gang umulig og som en kreativ bedrift. Mit blik zigzagede rundt; det faldt på min lille guldring, som er resultat af finmotorisk håndværkssnilde, og op på det enorme bjerg, hvorfra dieselos og larmende og nedslidte maskiner kom spruttende ud; på lyskeglen fra pick-up'en, som bumlende og i høj fart svimlende snurrede mig rundt i minens sneglehusformede gange, til de overblik jeg havde fået over bjerget og den værdifulde kvartsåre via fotos fra en helikopter og geologiske diagrammer over området; og mit blik og ikke mindst pupiller bevægede sig videre, når jeg atter ude af minens os og mørke satte øjet til luppen for at stille skarpt på en smule guldstøv i en klump af den hvide kvartsåre. Over det hele var kontrasten mellem hele denne enorme indsats fra omkring 100 folk, adskillige apparaturer, store og små maskiner, og så hver måneds resultat: en eller et par guldbarrer, som let kunne pakkes ned og væk i en attachémappe og sendes afsted til et raffinaderi i Schweiz. Jeg forundredes over, at „alt dette hurlumhej“ fandt sted præcis lige der, i Sydgrønland, i Kirkespirdalen, i bjerget, der havde fået navnet Nalunaq (grønlandsk for 'stedet som er svært at finde'), fordi netop dette sted formodentligt rummede guldstøv i økonomisk rentable koncentrationer, samtidig med at helikoptere på elegant vis, næsten uden friktion med klipperne, lettede og fløj afsted med kurs mod et raffinaderi, hvor det indtil da grønlandske guld fra Nalunaq-minen blev smeltet sammen med guld indsamlet og udvundet af mennesker gennem tiderne fra resten af verden – en verden som i øvrigt til stadighed ivrigt handler og distribuerer guld videre til nye verdensdele og ejere. Så selvom helikoptere næsten gnidningsløst landede og lettede fra det virvar af energiudladninger, der udgik fra dalen, blev jeg med tiden selv mærket mere af felten og skabte mig i disse samarbejder, som felten gav anledning til, nye begreber, associationer og relationer til produktionen af guld. Min initiale fornemmelse af guldudvinding som „hurlumhej“ blev stadigt mere underbygget snarere end erstattet af flere og flere ord og indsigter. Og bemærkelsesværdigt nok gled selve det gyldne guld, smykkerne, guldbarrerne mere og mere i baggrunden, som det produceredes for øjnene af mig.

Et af de generative møder, der i felten vækkede min nysgerrighed var, netop inspireret af helikopterens gnidningsløse og punktvis tilstedeværelse, spørgsmålet om, hvordan steder og lokaliteter træder frem, bliver vigtige, mister betydning eller slettes i skabelsen af grønlandsk guld som global handelsvare. Spørgsmålet er med andre ord, hvordan netop det specifikke bjerg i Kirkespirdalen overhovedet bliver til guldminen Nalunaq, som tilmed netop skulle til at lukke ned pga. manglende økonomisk overskud, og videre, hvordan Nalunaq bliver en mine blandt andre? Hvad betyder egentlig disse steder, og hvordan rummer disse hjem de ir-reducible grundstoffer, der aldrig kan findes i ren form?

Globale guldårer

Netop kombinationen af den på en gang sjældne og ganske specifikke lokaliserede udbredelse og den standardiserede globale distribution, der udviser enhver stedlig oprindelse bogstaveligt talt via sammensmeltning, synes at være en særlig (tydelig) kvalitet ved guld. En kvalitet, vil jeg argumentere for, som gør guld interessant at tænke globale og lokale forbindelser med, og som måske kan give os en interessant viden dels om guld, dels om hvordan steder set som relationer kan resultere i helt nye og paradoksale fikspunkter i råstofindustrien.

Indenfor de sidste årtier er ordet 'global' blevet flittigt brugt til at karakterisere nye trends affødt særligt af flere og hurtigere forbindelser mellem dele af verden og teknologiske landvindinger – eksempelvis nye former for økonomi, netværk, kultur, opvarmning, vækst, sundhed, politik, handel, konflikter og studier – der alle har det til fælles, at de er karakteriseret af rumligt udstrakte engagementer på tværs af kontinenter. Selv finder jeg ordet produktivt for så vidt, som det hjælper os til at se på steder som relationelle og sammensatte af konkrete forbindelser. Det er en ofte repeteret indsigt og kritik i antropologien, at alle steder er forbundne med andre steder, men min pointe er her, at steder ikke bare er forbundne eksternt imellem sig, men også i sig selv er relationer, som kommer til syne gennem konkrete forbindelser, som de nedenfor beskrevne oplevelser også peger på. Som et perspektiv, der fremhæver konkrete forbindelser, kan det globale i min optik derfor netop ikke bruges som et abstrakt analytisk rum – noget der logisk må omslutte det regionale og/eller lokale – som om det på en gang er ingen steder og alle vegne. Når jeg hævder, at guld er godt at tænke globale forbindelser med, er det netop i den egenskab, at det fremhæver, hvordan *både* guld og specifikke steder skabes samtidigt gennem konkrete forbindelser i et „her og nu“ (Verran 2001; 2007), som rækker ud over den lille isolerede lokalitet, som har høje koncentrationer af et på forhånd givet særligt værdifuldt stof. Det globale, og lokale for den sags skyld, er i denne forstand et her og nu, som både er større og mindre end sig selv (se også Strathern 2004, s. xvi, xx, 67; Mol 2002, s. 84; Holbraad & Pedersen 2009, s. 374ff). Det vil sige, at det altid allerede består af andet end sig selv og altid allerede indgår i andet end sig selv – et ontologisk forhold, kunne man fristes til at kalde det, idet det karakteriserer det værendes relationelle karakter, som jeg vil vende tilbage til afslutningsvist. Så lokalitet er vigtig, men kan bare ikke studeres isoleret, og skabelsen af guld, foreslår jeg, er en interessant måde at se, hvordan et sted som Kirkespirdalen i Sydgrønland bliver skabt ikke i isolation, men i et væld af globale forbindelser. Guld er i mere end en forstand godt at rejse med.

Som det årlige og grundige miljøtilsyn i området ved Nalunaq-minen er udtryk for, er minedrift en intens regional operation, som ikke just kan karakteriseres som bæredygtig – dels er der fare for udslip af f.eks. cyanid og efterfølgende

Det guldholdige bjerg med værksted og containere i forgrunden, efterår 2013.

Foto: Nathalia Brichet

forurening, dels er minedrift en energiintensiv og irreversibel proces. Man kan ikke gøde jorden og genskabe de ressourcer, man har mineret ud; når guldet først er udvundet, er det tid for minens folk og investorer at komme videre. I Nalunaq-minen bar mange af de garvede minefolks liv præg af mineindustriens volatile karakter. Flere havde boet mange forskellige steder i verden og var nu, efter beskeden om at Nalunaq-minen skulle lukkes, utrætteligt på vej til nye verdensdele. Og således blev globen også sat i sving henover middagsbordet i kantine-barakken, der lå klemt inde mellem de sorte mestendels nøgne bjerge, der omkransede Kirkespirdalen på Grønlands sydspids. Der blev talt om jobmuligheder, forberedt jobsamtaler og ihærdigt læst jobannoncer på internettet. Svalbard, Norge, Brasilien, Australien, Afrika, ja selv danske boreplatforme i Nordsøen blev nævnt som nye potentielle bosteder. Når jeg spurgte til de enkelte steder, virkede de på en gang helt ubetydelige for folkene, som ofte kun havde sparsomme forestillinger om deres fremtidige arbejdspladser. Således blev Afrika, med undtagelse af Sydafrika, stort set synonymt med lav skat, og de andre steder, der var i spil, blev oftest fremhævet ved forekomsten (kul, zink eller kobber). Heller ikke Grønland havde minefolkene haft hverken drømme eller forestillinger om at komme til, inden de i bogstaveligste forstand borede sig ned i klipperne; men af de mange fotos og kommentarer på Facebookgruppen og samtalerne lod de til at fascineres af den ekstreme og i minearbejdernes øjne smukke natur og til særligt at nyde det afsondrede samvær i mine-campen på godt og ondt.

Selv var campen også en smeltedigel af folk fra hele Europa og Grønland nogenlunde ligeligt fordelt. Engelsk var lingua franca, og ellers blev der ihærdigt brugt tegn og enstavelserord i minens larmende mørke gange. Personligt oplevede jeg, hvordan hele denne kommunikation til tider lykkedes med hiv og slæb, og af og til endte i udgrænsende frustration. På en morgeninspektion med chefminøren Paul blev jeg taget rundt i, hvad der følte som minens samtlige 20+ kilometer gange. Paul skulle tjekke minens vitale udluftningskanaler, diverse slanger og skakter og se til, hvordan arbejdet skred frem – ikke mindst for Chris, en erfaren minør fra Nordengland, som stod inde i bjergets øverste tinde og kæmpede med de genstridige klipper – et hårdt arbejde han kvalificerede med ordene: „mother nature doesn't give up easily“. Selv var Paul også rutineret og havde fra barnsben set både sin far og storebror forsvinde ind i de cornwallske tinminers mørke, inden han selv blev gammel nok til at følge efter. For at understrege sin nedarvede erfaring citerede han flere gange stolt et ordsprog om, at der for enden af enhver mine er en minør fra Cornwall. På inspektionen stod vi så her midt i minen og kiggede på en minelastbil, som elegant snurrede rundt i de smalle gange og tømte sin ladning klippemalm i en af skakterne, der førte ned til møllen – en rumlende kæmpekværn hvor malmen blev pulveriseret, så guldet kunne udvindes. Mens vi efterfølgende stod og sludrede med lastbilchaufføren, kom en grønlandsk chauffør, der kørte gravkøen, som skulle laste lastbilen længere nede ad gangen, surt op til os; han viftede med armene og gned demonstrativt tommelfingeren mod lange- og pegefingern. Paul grinede og sagde, at vi hellere måtte komme videre. Jeg forstod ingenting, men Paul forklarede, at det var Zacharias, en dygtig og erfaren arbejder, som med sine gestikulationer havde indikeret, at vi ikke bare skulle stå og sludre, men at 'tid er penge', som Paul oversatte. Vi kørte videre i mørket, rundt og opad, og langsomt blev larmen fra maskiner og mølle mindre. Endelig holdt vi ind, sprang ud på det ujævne klippegulv og gik videre til fods op i bjergets øverste indre. Pludselig så vi en lille bevægelig lyskegle og Paul anråbte Chris. Der blev svaret, og på et monstrum af en maskine sad Chris, nedtrykt og indsmurt i maskinolie. I korte sukkende sætninger, som udover brudstykket „cheap Chinese crap“ var uforståelige for mig, fortalte Chris, at han atter havde problemer med monstrummet, som viste sig at være en gigantisk boremaskine. Efter det var blevet besluttet, at minen skulle lukkes, havde ledelsen i både England og Grønland prioriteret, sikkert presset af investorerne, at bore og sprænge de steder, hvor man forventede hurtig adgang til høje koncentrationer af guld. Dette ønske og tidspres havde resulteret i rummet, som til daglig blev omtalt som „720“ (et tal der refererer til antal meter over havniveau). Tiden var knap, og man havde smerteligt brug for penge til at dække det allerede gabende underskud og mindske investorernes tab. Det var tydeligt, at minen sang på sidste hostende vers; maskinerne var gamle, og der blev sparet på udstyr via indkøb af reservedele fra bl.a. kinesiske markeder. Fra chefgangen blev der nøje fulgt med i, hvor mange

Osende aktivitet i Kirkespirdalen, efterår 2013. Foto: Nathalia Brichet

meter spydspidsen Chris borede pr. dag, og der blev lyttet alvorligt og nikket til det antal meter, han hver aften kom ned i campen og berettede om. Der var ingen tvivl om, at 720 rummede de sidste sparsomme håb om at ramme en tyk guldmalm i koncentreret form.

På inspektionen sad Chris så i toppen af bjerget og var sammen med sin maskine nøgleperson i forhold til disse kondenserede forventninger og drømme. Men hverken det lille billige borehoved fra Kina eller den gamle nedslidte maskine ville som cheferne. Maskinen lækkede, remmen var sprunget, og måske var motoren også gået i stykker, fik jeg oversat. Chris drak fra sin oliefedtede vanddunk og gik hen til sin nedslidte truck og hentede sine cigaretter, mens han bemærkede, at rygning heldigvis var tilladt i en guldmine i modsætning til i de nordengelske kulminer, som han havde arbejdet i forinden. Vi stod lidt i mørket. Med et føltes alt den aktivitet, som jeg ellers var blevet overvældet af, som meget langt væk. Her stod jeg med to rutinerede minearbejdere, som trods erfaring, potentielt høj lødighed i guldet, helikoptere, adskillige tønder diesel og sprængstof, rigeligt mad på bordet, bordfodbold, fladskærm og chefers ordrer ikke kunne komme videre. Der var fuldstændig stilstand, og rummet 720 føltes pludselig på én gang meget lille og stort. De to litauiske mekanikere havde kort forinden været oppe hos Chris og repareret maskinen. Nedslået fortalte Chris, at han havde fornemmet, at de på deres eget sprog havde bandet og svovlet over ham og indikeret, at han var uduelig til at betjene maskinen. Med min egen uerfarenhed havde jeg svært ved at forstå, hvorfor han dog tog det sådan til sig, det var jo tydeligt for enhver, at han havde det gamle udstyr imod sig, men denne indvending viste

med alt tydelighed, at jeg ikke helt forstod den intime relation, der var opstået mellem Chris og hans maskine – en relation som tilsyneladende også inkluderede de to mekanikere og 'mother nature'. Det var tydeligvis ikke bare et spørgsmål om isenkram og mekanik, men også om håndelag og kommunikation. Paul gav Chris et klap på skulderen, og vi hoppede alle ind i bilerne og kørte ned i dalen og fik frokost. Boremaskinen blev imidlertid, hvor den ville, og satte dermed en prop i guldåren på et for minen kritisk tidspunkt.

Udhulede lokaliteter

Sidenhen har jeg undret mig over, hvordan minens gange og ikke mindst 720 både producerede og selv var et produkt af globale forbindelser, og over at råstof-fet guld på én gang var årsagen til den intense aktivitet og samtidig virkede som et fjernt 'biprodukt'. Det så ud til, at skabelsen af guld producerede nogle meget forskellige globale forbindelser – forbindelser der både resulterede i en distinkt kompakt og kostbar råvare klar til et globalt marked og samtidig i vidtforgrene- de knopskydende forbindelser mellem arbejdere, (andre) steder, teknik og udstyr, som selv var resultater af globale forbindelser, og som skyggede for det gyldne metal, der havde sat det hele i gang. Det var som om, at det tomrum, som minear- bejdet kontinuerligt producerede ved at udhule et helt bjerg, konstant blev fyldt ud af relationer, som pegede ud over minens gange, og som så at sige måtte renses ud igen for at producere den gyldne rejseklare råvare. Jo flere meter, minearbej- derne sprængte sig ind i bjerget, jo mere blev Kirkespirdalen paradoksalt nok ud- fyldt af relationer til og fra andre dele af verden. Således var engelske erfaringer, fikse litauiske hænder, kinesiske reservedele, et haltende lingua franca og grøn- landsk ihærdighed bare nogle af de globale elementer, der skulle samarbejde for at skabe guld i Nalunaq-minen – for slet ikke at tale om det uforudsigelige og eks- treme grønlandske vejr, verdensmarkedets guldpriser, afrikansk skattepolitik og investorer fra hele verden. Samtidig blev disse samarbejder og forbindelser, som med helikopterens letten fra Kirkespirdalen med snurrende propeller og retning mod en smelteovn i Schweiz udvisket eller måske rettere omsmeltet og forandret til noget andet – guld – et produkt aspirerende til grundstoffet guld med stemplet 99,999% guld på ryggen, og som i denne tilstræbte dekomposition pegede på en praktisk umulighed, men ikke desto mindre en finansiell mulighed. Og selv om det ligger udenfor denne artikels fokus, skal det nævnes, at disse nye mulighe- der naturligvis også komponerer guld i et væld af forudsigelige og uforudsigelige forbindelser. Den dobbelte tilstedeværelse af på den ene side Kirkespirdalen og dens globale beboere overfor en i udgangspunktet ubeboet global råvare på den anden side synes uomgængelig i skabelsen af salgbar certificerede guldbarrer. I det foregående har jeg fokuseret på guldets rejse væk fra at være et meget specifikt

lokalt sammensat fænomen til at blive til en standardiseret – og selvfølgelig lige så sammensat – universel vare, der kunne handles med globalt. Denne forarbejdningsproces er afgørende for at forstå, hvad råstoffer (også) er, og hvor de kommer fra. I det følgende vil jeg afslutningsvis undersøge, hvordan guld produceres via forbindelser, der til tider holdes åbne, tydelige og understreges og til andre tider lukkes, skjules og undgås. Hvor jeg i det ovenstående fokuserede på Nalunaqs relationelle karakter som et sted, der er lokalt og globalt på én gang, vil jeg nu se på produktet gulds sammensatte natur.

Råvarer i Ingenmandsland

Under feltarbejdet i minen gjorde den engelske metallurg Jonathan opmærksom på, at der på officielle standardiserede guldbarrer højest kan stå, at de består af 99,999% guld. Han forklarede, at det ganske enkelt ikke er muligt at rense de sidste rester ikke-guld ud i raffineringsprocessen. Som jeg også pegede på indledningsvist, er 100% purt guld således en praktisk og kemisk umulighed, som ikke desto mindre rammesatte Jonathans arbejde, idet han energisk og koncentreret prøvede på at skabe så meget og så rent guld som muligt. Mens denne umulighed i sig selv kunne underbygge min pointe om, at alt guld også altid består af forbindelser til andet end sig selv, er forestillingen om det rene guld, om grundstoffet, alligevel vigtig at være opmærksom på. Ikke mindst fordi råvarer som naturens rå goder er en udbredt og selvbevidst enhed i vores tid; som noget der kan høstes, plukkes eller udvindes som givne rå enheder, der sidenhen 'blot' skal flyttes rundt gennem eksterne relationer i en handelskæde. Men dette perspektiv på verdens goder skygger imidlertid for den opmærksomhed på de arbejder og steder, som indgår i skabelsen, og netop *skabelsen* af dem, som er så vigtig for min analyse. Dermed peger netop de arbejder på vigtigheden af et andet perspektiv, nemlig at vores engagement med verden bl.a. sker på måder, som vi selv finder ønskværdige at deltage i. Og i minen blev der investeret store mængder energi på at skabe og koncentrere guldet, og her var netop metallurgen Jonathans viden essentiel. Han var, som direktøren Peter i spøg fortalte mig, „alkymisten“, ham der skabte guldet. Denne skabelse indebar processer med tilsætning af diverse stoffer, som sidenhen skulle frasorteres igen. Efter en svingtur i møllen, hvor den guldholdige malm blev kvast af roterende jernkugler til en finkornet muddermasse, tilsatte man herefter bl.a. cyanid og kul for at indfange og udskille det værdifulde guldstøv fra den resterende pulveriserede klippemasse. Disse processer blev nøje overvåget via døgnarbejde i møllen, som lå inde i det udhulede bjerg, og i laboratoriet nede i campen, hvor man kunne følge med i, hvor meget guld, der var per given enhed og derefter bl.a. styre, hvor meget cyanid og kul, der skulle tilsættes for at trække så meget guld ud af det grålige mudder som muligt og dermed mi-

nimere guld-spildet. Det var kalkuleringer af guld-spild, som afhæng af (og influerede på) minens levetid, tilgængelighed og sammensætning af værdifuld malm og minører, laboratorieudstyr, efterspørgsel og aftaler samt diverse beregninger. Man kunne således f.eks. speede processerne i møllen op, men som konsekvens heraf udvinde mindre guld eller køre langsommere processer og udvinde mere guld. Det, som jeg tidligere lakonisk karakteriserede som hurlumhej, blev i Jonathans hænder udfoldet gennem glaskolber, cyanidhåndtering, kemiske beregninger, fælles beslutninger i direktionen, store beholdere, transportbånd og rør, rør og atter rør, der forbandt alle de forskellige stationer, som forarbejdede guldet i forskellige sammenblandinger. Det var tydeligt for enhver, der besøgte minen, at skabelsen og koncentrationen af guld krævede en kæmpe indsats og var en stor bedrift, som Peter, direktøren for minen indirekte pegede på.

Da guldminen i Sydgrønland begyndte at producere de første guldbarrer, blev der også produceret nogle barrer, som undtagelsesvist ikke blev stedsligt anonymiseret gennem sammensmeltning med guld fra alverdens miner. Disse guldbarrer blev ganske betegnende stemplet med et serienummer og teksten „NALUNAQ GOLD MINE A/S“. ³ Det „grønlandske guld“, som det kom til at hedde, blev hurtigt efterspurgt af samlere, spekulanter og guldsmede. Således kvalificerede guldsmeden Nicolai Appel det grønlandske guld: „Der er guld, og så er der grønlandsk guld (...). Hvem andre, der handler med guld, kan bevise, at det er kommet til veje på en ordentlig måde?“ (Appel i Krarup 2012). Og herefter fremhævede han hensyn til miljø og arbejdsforhold, fordi man i Nalunaq-minen har sikkerhed for, at guldet ikke er tilvejebragt via børnearbejde eller tyveri (ibid.). For at videreformidle denne garanti om orden i skabelsesprocessen, eller en særlig form for orden i én af skabelsesprocesserne vil jeg tilføje, stemplede guldsmeden en lille isbjørn i ethvert smykke, som var baseret på det grønlandske guld og initierede dermed en certificering af det grønlandske guld, som inspirerede en anden dansk guldsmed til ligeledes at certificere det „grønlandske guld“, nu ved at stemple en stjerne, som han mente optog mindre plads på smykkerne. ⁴ Mens internationalt standardiserede og certificerede guldbarrer smeltet sammen fra steder rundt omkring på hele kloden således er kemisk ensartede (lige rent/urent, en certificering af guldbarrer kræver mindst 99,99% guld), ser vi altså i det grønlandske tilfælde også et andet om end kun for en kort periode forsøg på rensning. Udover de 99,999% guld holdt man momentant det grønlandske guld adskilt fra det globale sammensmeltede guld. Det guld, som kommer fra ingen steder og alle steder, fra hvad man kunne kalde et globalt Ingenmandsland, skulle undtagelsesvist ikke sammenblandes med det grønlandske guld. Da jeg spurgte, hvorfor man ikke havde valgt at lade alt guld fra minen bevare sin tidslige og stedslige specificitet, fik

³ Se f.eks.: <http://issuu.com/tiu.gl/docs/nr64/1>

⁴ <http://tagehansensguldsmedie.dk/gronlandsk-guld>

jeg at vide, at det ville være for besværligt – et svar som netop sammenstillet med de anstrengelser og det hurlumhej, som jeg oplevede i Kirkespirdalen, forbløffede mig. Det krævende arbejde i minen var allerede under de arktiske forhold fuld af anstrengelser og besværligt, så en yderligere sortering virkede umiddelbart som en mindre udfordring. Denne observation peger dog under alle omstændigheder på, hvor meget (forskelligt) samarbejde, der er nødvendigt for frembringelsen af råstoffer. Vi kan således se to modsatrettede bevægelser i skabelsen af steder og guld. Helikopteren med retning fra Nalunaq-minen mod Schweiz og de standardiserede anonyme guldbarrer laver guld til et produkt af Ingenmandsland, mens det guld, som stemples med en isbjørn/stjerne, laver guld til et produkt af et specifikt sted – Nalunaq – et bjerg som kan identificeres, om end det er svært at finde (jf. den grønlandske betydning af ordet). Hermed bliver guldet fra Ingenmandsland udifferentieret som 'det samme', mens guldet fra Nalunaq-minen bliver noget særligt, sjældent og eksklusivt – rummende forskelle og tydelige relationer til f.eks. de standardiserede guldbarrer fra Ingenmandsland, til arbejdsforhold, miljøhensyn, historier fra Nalunaq og Grønlands første erfaring med en guldmine.

Konklusion: Globalt og grønlandsk guld i antropologisk analyse

I det foregående har jeg stillet skarpt på noget af det krævende arbejde, som skal til for at skabe guld. Snarere end at kortlægge Nalunaq-området har jeg valgt et distinkt fokus på den gensidige og løbende skabelse af råstof og lokalitet for at pege på en særlig slags antropologi, der forholder sig generativt til verden og eksplicit deltager i denne generering. Det er i denne forbindelse bemærkelsesværdigt, at ligesom for antropologen Hannah Appel er guldsmeden Nicolai Appels argument for certificeringen delvist båret af en social bekymring – en bekymring jeg som tidligere nævnt deler, men som jeg også mener kan anskues som en mere grundlæggende diskussion, som skal adresseres gennem detaljeret opmærksomhed på vores fælles skabelse af ord og ting gennem fælles erfaringer. Selvom denne diskussion ligger udenfor denne artikels rækkevidde, er denne pointe vigtig at antyde, idet den peger i retning af antropologi som en fælles dialog snarere end en distanceret kritik (Brichet 2012; Hastrup 2011). Jeg vil ikke udelukke, at Appel'ernes bekymring udelukker en sådan dialog, blot pege på det store *fælles* analytiske arbejde en sådan dialog kræver både i felten og i øvrigt.

Man kan spørge om det guld, som bærer stemplet med den lille isbjørn/stjerne, så netop er det guld, jeg mødte i Kirkespirdalen 2013? Mit svar er både ja og nej alt afhængig af perspektivet og peger dermed på, at guld er en sammensat størrelse, som både indgår i og består af andet end sig selv. Ja fordi det stempede guld, ligesom jeg, peger på, at lokalitet og kvaliteten af skabelsen af guld i

minen er vigtig. Og nej fordi guldet i Nalunaq på en gang både er større og mindre end „Nalunaq“-certificeringen, idet minen både er meget mere end denne certificering, fordi det guld, jeg mødte i minen, også rummede engelske erfaringer, litauiske hænder, globale investorer etc. Og mindre end certificeringen fordi denne åbner op for nye møder med børnearbejde, stjålet guld, miljøkatastrofer etc. Men man kan ligeledes spørge, om de globalt distribuerede stedløse guldbarrer så netop er det guld, jeg mødte i minen – og hertil er svaret ligeledes både ja og nej. Ja fordi guldet fra Nalunaq-minen indgår i de universelt distribuerede guldbarrer, og nej fordi de universelt distribuerede guldbarrer på en gang både er større og mindre end guldet fra Nalunaq. Større fordi de består af andet guld fra hele verden, og mindre fordi Nalunaq guldet indgår i andet end de globalt distribuerede barrer.

Ovenfor pegede jeg på potentialet ved og nødvendigheden af at lokalisere globale forbindelser, snarere end at forstå det globale som et abstrakt og 'stort' rum, som er ingen steder og alle steder. Men måske peger de to ovenfor nævnte bevægelser i skabelsen af guld netop på, at vi i vores omgang med guld i høj grad beboer både dette Ingenmandsland og Kirkespirdalen på én og samme tid. At guldet simultant er et abstrakt grundstof og konkrete forbindelser – og at det er forbindelser, som vi i fællesskab kan åbne og lukke for. Det er denne sammensatte, måske endda paradoksale figur, som gør guld interessant at tænke steder med, for så vidt som man deltager i hurlumhejet – både i Kirkespirdalen og i Ingenmandsland. Så som guldminens direktør indledningsvist gjorde mig opmærksom på, og som de samtaler og oplevelser jeg havde med folk i guldminen ligeledes pegede på, så findes guld aldrig i sin rene form men som et kolossalt arbejde, selvom det nok har et atomnummer, som kvalificerer det som et irreducibelt grundstof. Både det grønlandske og det globale guld var produkt af møder, som tog mig langt ind i og ud af Kirkespirdalen, og som gjorde mig opmærksom på forhold, jeg ellers ikke kendte til.

Hurlumhejet omkring minedriften i Kirkespirdalen viste overraskende egen-skaber ved guld, og selvom mineindustrien ikke just skaber bæredygtige og miljøvenlige steder, fortjener den kvalificeringer, som udforsker generative møder, hvor enheder viser sig som relationelle, og hvor både steder og guld kan være andet end sig selv – komplekse resultater af *samarbejder* og *fælles* dialog.

Litteratur

Appel, Hannah 2012a: „Offshore work: Oil, modularity, and the how of capitalism in Equatorial Guinea“. *American Ethnologist*. 39(4), s. 692-709.

- Appel, Hannah 2012b: „Walls and white elephants: Oil extraction, responsibility, and infrastructural violence in Equatorial Guinea“. *Ethnography*. 13 (4), s. 439-465.
- Brichet, Nathalia 2012 *Generating Common Heritage. The Reconstruction of a former Danish Plantation in Ghana*. PhD-thesis, series number 67, Department of Anthropology, University of Copenhagen.
- Foucault, Michel 1999 [1966]: *Ordene og tingene – en arkæologisk undersøgelse af videnskaberne om mennesket*. Samlerens Bogklub.
- Haraway, Donna 2007: *When Species Meet*. University of Minnesota Press, London.
- Hastrup, Frida 2011: „Shady Plantations: Theorizing Coastal Shelter in Tamil Nadu“. *Anthropological Theory*. 11(4), s. 425-439.
- Holbraad, Martin & Pedersen, Morten 2009: „Planet M. The intense abstraction of Marilyn Strathern“. *Anthropological Theory*. 9(4), s. 371-394.
- Krarup Paul 2012: „Renheden i Grønlandsk Guld“. *Sermitsiaq*, 27. marts 2012.
- Lavoisier, Antoine-Laurent 2014 [1799]: *Elements of chemistry, in a new systematic order, containing all the modern discoveries*. Eighteenth Century Collections Online, s. xxiii-xxiv. Gale. Edinburg. Tilgået via KB/Rex: 14. marts 2014.
- Mol, Annemarie 2002: *The body multiple: ontology in medical practice*. Duke University Press.
- Secher, Karsten; Stendal, Henrik; Steensgaard, Bo Møller 2008: ”The Nalunaq Gold Mine“. *Geology and Ore*. Februar nr. 11, s. 2-12.
- Strathern, Marilyn 2004: *Partial Connections*. Walnut Creek: Altamira Press.
- Strathern, Marilyn 1999: „The Ethnographic Effect“. *Property, Substance and Effect. Anthropological Essays on Persons and Things*, s. 1-28. London: Athlone Press.
- Tsing, Anna 2000: „The Global Situation“. *Cultural Anthropology*. 15(3), s. 327-360.
- Verran, Helen 2001: *Science and an African Logic*. The University of Chicago Press.
- Verran, Helen 2007: „The Telling Challenge of Africa’s Economies“. *African Studies Review*. 50(2), s. 163-182.

Liste over websteder

- <http://www.ed.ac.uk/about/video/lecture-series/gifford-lectures>. Tilgået 25. august 2014.
- <http://www.iupac.org/> Tilgået 14. marts 2014.
- <http://issuu.com/tiu.gl/docs/nr64/1> Tilgået 25. august 2014.
- <http://tagehansensguldsmedie.dk/gronlandsk-guld> Tilgået 25. august 2014.

Tak til

En stor tak til alle de folk i Kirkespirdalen, som så venligt og generøst førte mig rundt i minens og campens gange. Endvidere tak til Michael Andersen og Martin Nicolaisen for inspirerende diskussioner og ikke mindst til Frida Hastrup, som også deltog i feltarbejdet i Grønland og dermed ikke bare gjorde det til en endnu større og sjovere oplevelse, men også hjalp med til videre samarbejde og dialog.

English Summary

Taking a fieldwork in a gold mine in Greenland as my point of departure, I investigate how Greenlandic gold is extracted and analyzed and thus comes into being as a particular raw material. My ambition in the article is to explore how gold in the Greenlandic mine emerges as more than an irreducible element, namely as a joint product of unpredictable and heterogeneous encounters between dynamite, mine workers from all over the world, rough nature, international gold prices, worn-out mining equipment, working conditions, among many other things. By focusing on the specific ways that these encounters generate both a place and a product and a set of relations between these, the article shows how a widely distributed raw material is not just a given and self-identical unit – a pure chemical element – but also a composite resource that both enables and erases specific localities and global connections.